

Institut d'Estudis
Empordanesos

Repensem l'Empordà. Cultura

Jornada organitzada per l'Institut d'Estudis Empordanesos (Auditori Narcís Monturiol, Figueres, 9 de novembre de 2019)

Conclusions

Diagnosi. Els models de gestió i conservació del patrimoni

Taula formada per Lluís Bayona (cap del Servei de Monuments de la Diputació de Girona), Joan Falgueras (tècnic municipal de l'Ajuntament de Figueres i arquitecte actiu en patrimoni), Marina Miquel (responsable de l'Àrea de Monuments i Jaciments. Agència Catalana del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya), i Conxita Esteba Bech de Careda (representant de la propietat de la finca de Requesens); i moderada per Pep Torner (coordinador de cultura de l'ajuntament de l'Escala).

1. Diferent visió del sector públic i del sector privat

La primera constatació de la taula és la diferència de perspectiva en funció de la visió des del sector públic i des del sector privat:

- El sector públic té l'objectiu de preservar, restaurar, conservar per fer socialment rendible el patrimoni, sense aconseguir la rendibilització econòmica (tot i que es planteja teòricament, pràcticament no s'arriba mai a aconseguir)
- El sector privat considera que si s'inverteix ha de ser per fer rendible la inversió, socialment i també econòmicament. Si els nostres bens tenen un valor cultural, cal invertir-hi des del sector públic per conservar aquests valors. Es constata la dificultat d'arribar als ajuts públics per les dificultats administratives i les moltes condicions exigides als propietaris

Sembla que l'única manera de rendibilitzar el patrimoni és convertir-lo en atractiu turístic, fet que a la vegada en pot perjudicar la preservació.

2. Nous usos del patrimoni

En el moment que els usos inicials dels immobles són obsolets sorgeix la necessitat de conservar-los i socialitzar-los. Llavors segur que cal donar un nou ús als elements patrimonials fet que comporta restaurar pensant i preveient noves utilitats, tot i que socialment costi d'explicar i es puguin menystenir. En general, no hi ha capacitat per generar nous usos pels bens culturals.

En funció del nivell d'utilització és més fàcil el manteniment del bé patrimonial, que cal fer-lo atractiu per aconseguir nous usuaris i defensors, i també per aconseguir no generar més despeses de manteniment.

Cal vigilar amb l'expulsió de la població dels espais patrimonials, ja que s'encareix el preu de l'habitatge i es dificulta la vida quotidiana; també cal evitar convertir determinats espais en parcs temàtics (alguns cascs antics de poblacions hi estan derivant). Es necessiten polítiques de moderació dels excessos que acostumen a venir del turisme massiu (molta ocupació) o selectiu (preus molt elevats, impossible la vida quotidiana).

3. Les figures legals de protecció del patrimoni

Les figures legals de protecció són necessàries però no solucionen la manca de recursos i inversions. Des de la visió privada es constata que només es parla de les obligacions dels propietaris.

Els elements que adquireixen la condició de patrimoni es socialitzen, se'ls hi aplica una mena d'expropiació parcial als propietaris ja que s'obliga al privat a conservar i preservar sense facilitar-li els recursos econòmics i de coneixement per fer-ho.

I per completar aquest aspecte del cost de la conservació, cal afegir que les declaracions o les catalogacions no sempre venen acompanyades dels recursos compensatoris que preveu la legislació.

La legislació de conservació i preservació està inspirada en models europeus i anglosaxons, amb països rics i culturalment formats, i aquest país no té ni els recursos ni la formació.

4. La situació a la comarca

No hi ha un Pla director pel patrimoni de la comarca, per tant les actuacions es fan de manera puntual, en funció dels recursos, de la urgència de la preservació i de la pressió dels diferents agents que intervenen en el patrimoni. Cal aquesta planificació que permeti treballar amb perspectiva.

Els projectes de restauració i conservació que funcionen millor són els que neixen impulsats i reivindicats des de la proximitat, ja que una vegada

Institut d'Estudis
Empordanesos

s'ha actuat és continuen mantenint per l'estima de la proximitat. A propòsit d'aquesta conclusió des de la sala es va reivindicar la molta feina des de la dècada dels 60 de les entitats de conservació del patrimoni, i es va lamentar que actualment semblen menys actives. Es considera necessari recuperar-les i que siguin molt participatives amb les polítiques de preservació, tant per la feina directa que poden fer com per la difusió dels valors necessaris per la preservació i la divulgació dels bens culturals i patrimonials.

A propòsit del patrimoni industrial i arquitectònic del segle XX, es constata que el patrimoni és infinit, ja que es van incorporant noves categories i elements als catàlegs a protegir, i per tant la feina és infinita, i per això cal pensar-la i actuar-hi a partir de programes o planificacions amb la perspectiva de molts anys.

També queda clar que els recursos són molt pocs, especialment els que hi destina la Generalitat de Catalunya, amb un pressupost mínim per a preservació i recuperació del patrimoni.

Creadors i indústries culturals

Taula formada per Tomàs Aragay (Societat Doctor Alonso), Ciro Lluca (Bibliotecari, consultor en Gestió Cultural), Imma Parada (cap de Comunicació de la Fundació Gala-Salvador Dalí) i Jordi Solé (responsable de l'estudi de gravació Music Lan); i moderada per Cristina Masanés (escriptora i periodista).

1. Cruïlla entre indústria i cultura. Què aporten les indústries culturals al territori?

Institut d'Estudis
Empordanesos

Ciro Llueca (C.LL)

Avui el territori no és tan important com era fa anys. La tecnologia ha vingut a flexibilitzar els accessos a la cultura i el coneixement, un fet que ens obliga a repensar quin és el rol de les indústries culturals locals. Indústries que, seguint el model de l'Escola de Frankfurt, són enteses com ens que transformen creació i coneixement, en producció. Ara podem treballar i viure en una zona com l'Empordà però treballant i produint per a nuclis de poder que es troben a km de distància. L'impacte en el territori de les indústries culturals és molt més important del que pot semblar a simple vista, tot i que sovint és a mitjà o a llarg termini.

Imma Parada (I.P)

Hem de veure què li exigim a la cultura, no creiem que el seu objectiu principal sigui generar negoci. Si li demanem que sigui un actiu econòmic, potser les úniques partides que si han d'abocar no són només les provinents de la cultura, potser també hem de parlar de partides de promoció econòmica i turística.

Tomàs Aragay (T.A)

Els que venim de Barcelona potser tenim una mirada una mica diferent. Tinc la sensació que lligar la paraula turisme i cultura és perillós. Perquè si pensem des d'aquí trobarem unes solucions o unes altres. Crec que art i creació s'han de pensar des d'un lloc, i el turisme des d'un altre. Aquesta associació que es va fer als anys vuitanta i noranta s'ha acabat imposant però conté un error conceptual. La indústria vol generar

Institut d'Estudis
Empordanesos

productes per vendre, i l'art i la cultura són una altra cosa. Com a artista, em sento obligat a generar disrupcions, problemes a la societat. Fer-la, pensar, fer-la gaudir, però no penso mai en termes de negoci. Crec que és des d'aquí des d'on s'ha de repensar la cultura.

C.LL

Partim clar d'una disfunció, claríssima, entre els diferents òrgans que estan implicats: l'administració pública i la seva mirada a curt termini, que només necessita ingressos, ingressos, ingressos. Aquestes són les demandes ciutadanes del dia a dia. Quan parlem de cultura des de l'administració pública, parlem de turisme cultural: que vingui molta gent i que gastí. Però hi ha una altra mirada, la dels agents culturals que es dediquin a la creació, i que treballen per fidelitzar públics i per transformar. I hi hauria encara una tercera via, la que combina creació, art o ciència, i el fet que aquests acabin produint certa riquesa en el territori. I aquí és on hi hauria un punt interessant a debatre.

T.A

Som a l'Empordà: hi ha molt turisme i tenim un museu de masses. Això ja es té. Ara potser caldria generar contextos i formes de fer cultura molt més radicals i més minoritaris. Perquè a l'Empordà ja tenim allò que tota comarca es planteja: ja tenim un buc insigne de la cultura. Per tant, potser caldria ara acollir propostes disruptives i seria un punt a Catalunya que podria fer-ho. Justament perquè el producte de consum de cultura de masses ja el tenim.

I.P

Crec que a la cultura se li ha de demanar que ens sacsegi i ens faci evolucionar. Les propostes disruptives que dius tu no agraden massa a l'administració ni als nuclis de poder. Tot i així, al turisme acostumem a criminalitzar-lo, i tampoc és culpable de tot. Només cal preguntar-nos com aprofitar-lo.

C.LL

La *Lonely Planet* defineix Figueres com una *humdrum city*, una ciutat monòtona, la única importància de la qual és el Museu Dalí i els *surroundings*. Llàstima que no hàgim estat capaços (tots, no només el museu) d'aprofitar tot això i convertir els visitants que hi venen en actius cap a la ciutat.

T.A

Jo vull tornar a la paraula rendiment. Hi ha molt tipus de rendiment. No és només econòmic, numèric o comptable. Hi ha rendiment entès en el sentit de coneixement, de maduració, de cohesió d'una societat, de creixement, i tot això passa per un art complex. Si només penses en un art de massa, converteixes a la gent em massa. Si tens un art punyent, incòmode i divers; tens ciutadans que són persones crítiques i amb una mirada complexa sobre la societat. Les paraules indústria i turisme aixafen qualsevol reflexió una mica més complexa.

2. El paper de l'administració pública en la cultura

J.S

Si parlem de l'administració, nosaltres anem totalment per lliure. Els músics que venen al nostre estudi de gravació valoren molt l'entorn, els *surroundings* que deia en Ciro. Només puc dir que el territori a nosaltres només ens porta valor. Això quant a la producció i als que venen a gravar. Quant a la cultura i al consum de la música, amb la tecnologia ara no hi ha territori: arriba a tot el món.

C.LL

Sobre el paper de l'administració pública, diria que si parléssim amb les empreses que tenim a la comarca que treballen en cultura i que treballen molt bé, els de Doctor Alonso, o Cube d'Agullana, o Visual13 de Vilajuïga, o Promoarts... crec que dirien: si et plau, que ens molestin el mínim possible. Aquí l'accés a les tecnologies s'ha fet raonablement bé, o el tren d'alta velocitat, que crec que és clar per entendre què pot passar en els propers anys en ciutats com Figueres, un suburbi que som de Barcelona, en el bon sentit. Perquè la pressió immobiliària de Barcelona genera persones que venen a viure aquí perquè, a part de més barat, és bonic.

T.A

Dins els tres models que existeixen, l'anglosaxó, en predomina el sector privat i que passa per les lleis de mecenatge; el model on l'Estat controla la cultura perquè la sosté; jo diria que Catalunya viu en un sistema mixt, d'escola pública-escola concertada; museu semi-públic amb

finançament privat... i no és una mala fórmula. Funciona raonablement bé, tot i que fa set anys que no funciona res, estem sense política cultural. Com a creador, sento que tinc la llibertat per crear bastant el que vull i tinc la sort de disposar d'uns governs que més o menys dediquen una part dels diners a promocionar la cultura. No funciona pas malament. Penso un polític només ha de detectar el què ja està passant, recolzar-ho i deixar que tothom faci. No ha de fer gaire res més.

3. En quins referents ens podem emmirallar?

J.S

El sector de la música ha canviat totalment en els darrers anys. El model econòmic ha canviat, ara ja no és la discogràfica qui paga l'enregistrament i que es fa en dos o tres mesos... Ara són els músics qui reuneixen els diners per pagar l'enregistrament reduint al màxim el temps d'estudi. Al principi, ens vàrem fixar en els grans estudis anglesos com Real World, aquests estudis residencials, i avui dia ja no mirem massa a cap lloc. Som a l'Empordà, treballem com ens agrada, la gent ens coneix i mentre sigui sostenible, ho anirem fent.

C.LL

Més que mirar cap a un lloc a un altre, diria que primer cal tenir les qüestions higièniques resulten. A vegades es diu, l'estratègia cultural de la ciutat és una segona biblioteca, o... però és que això no és estratègic: és higiènic. És com taula i cadira a la casa. M'emmirallo en ciutats de mitja mitjana que tenen els factors higiènics coberts. No

Institut d'Estudis
Empordanesos

sobresurten però els mínims els tenen resolts. I això és bàsic, ja que a l'Empordà no estan coberts. Un bon referent? La ciutat que està endreçada i que té tots els equipaments socials i culturals en funcionament.

I.P

Per a mi el poder es troba a la mà de la gent. Pots mirar models concretes, Holanda, que aposta molt per la cultura perquè se la creu, o grans equipaments... però joestic per a la gent. I jo ja faig una proposta concreta. Està molt bé reflexionar però jo ja sortiria d'aquí amb feina: anem a buscar la gent que està fent que passin coses a Figueres i a l'Empordà, anem a identificar qui és capaç de mobilitzar, qui entén les dinàmiques, qui sap com responem entre tots, com ens movem... agafem aquesta gent i posem-los d'acord. Asseiem-los en una taula i mirem què volem ser d'aquí 2 anys, 3, 10. Si l'administració pública no fa plans estratègics, fem-los nosaltres. Dibuixem entre tots cap on volem anar, quins recursos tenim i de què podem disposar. A Olot van fer-ho fa uns anys, i mira on són. Preguntem-nos què ens importa i fem un programa a dos anys vista amb molts agents implicats. Busquem la gent, que ja hi són, i busquem una cosa que ens il·lusioni. No té sentit anar dient què no tenim i què ens falta, això no porta enlloc. Posem-nos-hi.

I.A

Dels models, jo he treballat molt a França i fan una cosa que aquí no es fa: exprimeixen als artistes. Saben que tenen un actiu, saben que hi ha

un artista a la ciutat, i et demanen que vagin a les escoles, als instituts... i t'exprimeixen. Són molt espavilats.

4. El curt i el llarg termini en cultura a l'Empordà

T.A

Local, nacional, universal. Dalí cobreix de sobres l'universal. El local està desdibuixadíssim. I el nacional, aquí hi ha coses que estan passant i que només s'haurien de definir una mica més, com l'Agitart, i apostar per elles. Vic, Olot, Tàrraga, Manresa... tenen les seves fires. Jo crec que Figueres hauria de fer un pensament i veure què no està cobert a Catalunya, ja sigui formal o de contingut, i fer alguna proposta concreta.

I.P

Figueres té moltes mancances. Per a mi el què la cultura pot aportar a Figueres és la cohesió social, que li fa tanta falta. Un dels poders que té la cultura és generar sentiment de pertinença, i això és bàsic: la capacitat que té la cultura de fer-te sentir part d'un col·lectiu. I això és el que cal potenciar, recuperar l'orgull de pertinença a una ciutat, cosa que Figueres ha perdut.

C.LL

La necessitat de buscar consens és bàsica. Tot i que estic molt escèptic. Veig difícil d'arribar ja tan sols a un acord de mínims. Però primer cal una diagnosi. Crec que encara no la tenim feta. La mirada nostàlgica no porta enlloc... Figueres *shopping show*, un cinema Las Vegas recuperat

Institut d'Estudis
Empordanesos

però on no va ningú, el Casino Menestral... Tenim un problema greu de diagnosi si ens pensem que això és la Figueres d'avui. Sense prendre consciència de què som i del gran dèficit social que tenim, difícilment serem capaços de projectar res mínimament sòlid.

La cultura com a factor de cohesió social

Taula formada per Guy Bertrand (músic i etnomusicòleg), Anna Carné (violoncel·lista i coordinadora del projecte "Planters" de ConArte), Mohamed El Amrani (comunicador i activista social) i Jordi Mitjà (artista resident del Projecte "Creadors en Residència"); i moderada per Pere Gifre (director de l'INS Alexandre Deulofeu de Figueres).

Es parteix de l'existència d'una forta immigració arribada a l'Alt Empordà i Figueres en els darrers vint anys, amb xifres molt superiors a la mitjana catalana: Figueres està tres punts per sobre de l'Alt Empordà i l'Alt Empordà dotze per sota de Catalunya. La problemàtica més acusada és l'existència de desigualtats econòmiques: per renda familiar disponible, Figueres i l'Alt Empordà es troben 25 punts per sota de la mitjana catalana: quatre mil euros menys, fet que es repeteix quan el que es considera és la base imposable per declarant en l'IRPF: més de quatre mil euros per sota l'Alt Empordà en relació a la mitjana catalana. En el que és una evidència més que els estudis sobre la pobresa i l'empobriment de la població figuerenca i empordanesa posen de manifest l'existència d'una realitat viva i palpable.

Davant la possibilitat que un nombre significatiu de ciutadans empordanesos quedin enrere, cal treballar per la inclusió i la cohesió

social. I des de la cultura, amb experiències com les exposades a la taula per part de persones dedicades a la pràctica artística, música i escultura, i l'activisme social, es proposen un seguit de recomanacions.

1. De l'experiència del treball amb joves adolescents (Jordi Mitjà i Anna Carné), especialment nouvinguts, de procedències molt diverses, es constata que el contacte amb la música i la creació, l'art en definitiva, els facilita el procés d'adaptació a la cultura catalana. Per altra banda, els joves adolescents poden fer de guies de les seves famílies en aquest procés de coneixement dels espais culturals que es posen al seu abast i es dessacralitzen. Una manera d'eixamplar els usuaris de la cultura. Una manera d'establir vincles, de fer partícips dels equipaments culturals als que viuen en barris allunyats del centre. Una manera de fer ciutat.

2. La cultura en les seves vessants més diverses ha de possibilitar la incorporació de sectors socialment refractaris. És en la cultura on han de trobar ancoratges per poder afermar el seu sentit de pertinença. Les experiències exposades per Guy Bertrand en són una bona demostració de com una manifestació musical multitudinària, d'intèrprets professionals i amateurs, pot suposar un treball per la cohesió social.

3. També apareix com una necessitat la de revitalitzar el teixit de les entitats dedicades al sector cultural (Mohamed el Amrani) i, sobretot, coordinar-les per poder treballar en xarxa. En altres moments, i aquí també es fa evident, cal que aquest consell de cultura esdevingui una realitat.

Institut d'Estudis
Empordanesos

4. Lligat amb l'anterior, caldrà facilitar el reemplaçament generacional de les entitats culturals per evitar entrar en la monotonia i la inacció.

5. Enfront a les desigualtats, sobretot en termes de renda, cal treballar per les cultures, això implica treballar per mostrar les diferències. La reafirmació de les diferències farà augmentar l'autoestima dels ciutadans que d'aquesta manera se sentiran part del plural. Només des del respecte al plural, les singularitats podran tenir-hi cabuda i realitzar-se plenament (Lali Bosch).

Les realitats socials empordanesa i figuerenca, en un moment en què les desigualtats econòmiques poden suposar una veritable bretxa social, la cultura es presenta com una oportunitat per incorporar els nous, però també d'aquells sectors que no troben referents suficients on agafar-se per sortir dels seus espais particulars.

Figueres, 9 de novembre de 2019